

**СПРИЯННЯ ФОРМУВАННЮ ЗДОРОВОГО
СПОСОБУ ЖИТТЯ
В ГРОМАДСЬКО-АКТИВНІЙ ШКОЛІ**

Зоя Резніченко

Полтавський національний педагогічний університет
ім. В.Г. Короленка

Анотація

В статті рассмотрені фактори, которые способствують формуванню здорового образу жизни в общественно-активной школе. Уделяється внимание рассмотрению вопроса социального проектирования, а также разработаны предложения организационного характера.

Annotation

The article considers factors that contribute to healthy lifestyles in the community schools. Attention is paid to the consideration of social engineering, developed proposals organizational character.

Постановка проблеми. Курс України на демократизацію суспільного життя закономірно веде до розвитку економічних, політичних, соціальних інститутів. Це вимагає від освіти мобільності та адекватної відповіді на завдання нового історичного етапу. Наразі одним із провідних принципів реформування шкільної освіти визнано гуманітаризацію її змісту, що передбачає перехід від поінформованості школярів про способи збереження здоров'я до формування у них позитивної мотивації на здоровий спосіб життя (ЗСЖ). Особливої актуальності цей процес набуває в умовах громадсько-активної школи (ГАШ), яка сприяє розвитку в школі й громаді традицій і практики громадянської активності. Так, у 2003 році Всеукраїнський фонд "Крок за кроком" за фінансової підтримки Фонду Чарльза Стюарта Мотта та Міжнародного фонду "Відродження" розпочав втілення програми "Школа як осередок розвитку громади" [2, 9-17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми. Останніми роками у вітчизняних наукових джерелах значна увага приділена різним аспектам формування ЗСЖ учнів загальноосвітніх навчальних закладів (знз) [3, 4, 5]. Теорія і практика становлення й розвитку ГАШ як осередку розвитку громади в Україні розробля-

ються Г.В. Єльніковою, Л.І. Даниленко, Т.М. Сорочан [4].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення чинників, які сприяють формуванню ЗСЖ у ГАШ для розробки пропозицій щодо їх покращення.

Результати дослідження та їх обговорення. Прийняття низки нормативно-правових документів суттєво змінило місце і роль школи в системі інститутів громадянського суспільства, зумовило позитивні зміни в напрямку налагодження взаємодії соціальних інститутів у формуванні ЗСЖ учнів знз. Так, у Конституції України, Законі України "Основи законодавства України про охорону здоров'я", Міжгалузевій комплексній програмі "Здоров'я нації" на 2002-2011 рр., матеріалах других Парламентських слухань про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 року) за темою "Молодь за здоровий спосіб життя" [2] та інших документах, підкреслюється необхідність вироблення новітніх стратегічних підходів до формування ЗСЖ. У Концепції формування позитивної мотивації на ЗСЖ у дітей та молоді (2004 рік) підкреслюється, що школа, трудові колективи і сім'я є тими найефективнішими інституціями формування ЗСЖ та культури здоров'я дітей і молоді, які недостатньо використовують свої можливості через недостат-

ність практичного досвіду та не розробленість відповідних виховних технологій.

Це підтверджує теза С.О. Омельченко про те, що загальноосвітній заклад залишається основним соціальним інститутом, який надає дітям базову освіту, вирішує завдання розвитку та виховання школярів, але школа не в змозі створити всі умови для ефективного формування ЗСЖ, оскільки цей процес має низку специфічних відмінностей порівняно з навчально-виховним процесом [3, 6-7].

У школі, яка працює за моделлю ГАШ, значна увага приділяється освітнім, соціальним, оздоровчим послугам; розвитку волонтерства тощо. Громадсько-активна школа також сприяє розвитку громадянського суспільства й формуванню у молодій генерації мотивації на ЗСЖ, що є вкрай важливим завданням на тлі суттєвого погіршення стану здоров'я сучасних школярів.

У цьому переконують результати наукових досліджень, проведених у Інституту гігієни та медичної екології ім. О.М. Марзеєва АМН України. Вони свідчать про те, що на початку 70-х років виникла тенденція до погіршення стану здоров'я школярів, яка останніми роками набула стійкого характеру, а її темпи значно зросли. Так, упродовж останніх десяти років захворюваність дітей шкільного віку зросла на 26,8 % [5].

Продовжуючи визначення чинників, які сприяють ЗСЖ у ГАШ, важливо розглянути зміст поняття "громадське здоров'я". Воно виступає найважливішою галуззю охорони здоров'я, відбиває стан здоров'я членів громади, несе соціально-економічне навантаження. Підкреслимо, що оптимальним критерієм для характеристики стану громадського здоров'я виступає дефініція "здоровий спосіб жит-

тя". Загальноприйнятим є розуміння ЗСЖ як активної діяльності людей, спрямованої на збереження і поліпшення здоров'я як умови й передумови здійснення і розвитку інших аспектів способу життя, на подолання факторів ризику виникнення і розвитку захворювань, оптимального використання в інтересах охорони і поліпшення здоров'я соціальних і природних чинників способу життя – праці, відпочинку, побуту.

Таким чином, формування ЗСЖ – це система громадських та індивідуальних видів, форм діяльності, активності, спрямованих на подолання чинників ризику виникнення та розвитку захворювань, оптимального використання в інтересах охорони і поліпшення здоров'я соціальних, психологічних та природних умов та факторів способу життя. З цього випливає необхідність інтеграції різних напрямів сприяння формуванню ЗСЖ школярів. Вакуленко О.В. пропонує п'ять напрямів формування ЗСЖ, які тісно взаємопов'язані: формування сприятливої для здоров'я державної політики, створення сприятливого природного і соціального середовища, підвищення активності громад, розвиток індивідуальних навичок членів громад, переорієнтація служб охорони здоров'я [6, 477].

Важливо також зупинитися на детальному переліку суб'єктів соціального середовища, які сприяють ФЗСЖ: учні, педагоги, батьки, громадськість; позашкільні навчальні заклади, у т.ч. заклади фізичної культури та спорту, оздоровчі та медичні установи, серед них Центри здоров'я, Клініки, дружні до молоді; центри соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді; громадські організації, засоби масової інформації тощо.

У контексті нашого дослідження важливо звернутися до аналізу організаційних засад забезпечення здоров'я зберігаючо-

го середовища в знз, який працює за моделлю ГАШ і підвищенню активності громад. Як бачимо, проблеми збереження здоров'я школярів підштовхують науковців до пошуку шляхів забезпечення здоров'я зберігаючого середовища навчального закладу. Саме воно здійснює непомітний, але тривалий і вагомий вплив на особистість людини в цілому, та її здоров'я зокрема. Безсумнівно, варто вивчити й проаналізувати наявний досвід роботи шкіл, які забезпечують умови, за яких покращується здоров'я підлітків і учнівської молоді.

Такий досвід мають загально-освітні навчальні заклади, які входять до міжнародного проекту "Європейської мережі шкіл сприяння здоров'ю" (ЄМШСЗ). У ньому беруть участь біля 4000 навчальних закладів, на Полтавщині представлено 6 шкіл європейського і 42 обласного рівнів. За даними щорічних поглиблених медичних оглядів школярів мережі шкіл сприяння здоров'ю Полтавської області, захворюваність у них значно нижча, ніж у тих навчальних закладах, які не входять до даної мережі, на 15-20 %. Спільною позитивною особливістю функціонування ГАШ і школи сприяння здоров'ю є підвищенню активності громад шляхом налагодження соціального партнерства та вставлення взаємодії з місцевою владою, бізнес-структурами та громадськими організаціями при розв'язанні проблем зміцнення здоров'я школярів і врахуванні всіх аспектів шкільного життя. У т.ч. стимулювання громадянської активності суб'єктів освітнього середовища: розвиток учнівського самоврядування, проведення соціально-значущих акцій волонтерськими загонами, втілення спільних соціальних проектів. Наразі в Україні склалася ситуація, за якої втілення проектів на кшталт "Формування свідомого

ставлення громади до ЗСЖ”, “Виховний простір освітнього округу – соціальна інфраструктура дитинства” не лише необхідно, але й цілком реально. Метою таких соціальних проєктів є підвищення ефективності профілактичної роботи в зв’язку з її адаптованістю до специфічних умов знз, зростання громадянської активності місцевої, в т. ч. батьківської громади щодо сприяння формуванню ЗСЖ підлітків і молоді, розвиток системи волонтерського руху, робота за програмою “рівний-рівному”, підвищення соціального статусу волонтера тощо.

Загальноосвітні навчальні заклади, які входять до ЄМШСЗ, можуть одночасно розвиватися за моделлю громадсько-активної школи, скоординувавши зусилля фахівців різних галузей: медичної, педагогічної, психологічної й управлінської. Для цього необхідно внести відповідні зміни до статуту навчального закладу та розробити програмні документи, шкільні соціальні проєкти. Наприклад, на базі гімназії № 34 “Либідь” м. Києва успішно проводиться дослідно-експериментальна робота за темою “Школа як осередок здорового способу життя у громаді” [1].

Висновки. Таким чином, сьогодні вимагає консолідації зусиль школи, медичних установ і місцевої громади з метою сприяння формуванню ЗСЖ, а також розробки й втілення соціальних про-

єктів, спрямованих на здійснення реальних суспільних змін із метою найповнішого задоволення потреб школи і громади. Із метою оптимізації сприяння формуванню ЗСЖ в ГАШ, можна зробити такі пропозиції організаційного характеру: по-перше організувати й проводити семінари, круглі столи, тренінги для вчителів щодо узгодження позицій соціального партнерства руху ГАШ в аспекті формування ЗСЖ; по-друге: забезпечувати спеціальне навчання майбутніх учителів і підвищувати кваліфікацію педагогічних працівників з метою узагальнення позитивного досвіду; по-третє, підтримувати тісні зв’язки з науково-дослідними установами системи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров’я з метою поліпшення навчально-методичного забезпечення практики формування ЗСЖ; матеріально-технічної бази закладів фізкультурно-спортивним обладнанням, інвентарем, тренажерами, що розширить спектр фізкультурно-оздоровчих послуг. У перспективі слід продовжити роботу щодо поступового становлення в школі традицій і практики формування ЗСЖ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ МОН від 10.08.2009 №732 “Про завершення організаційно-підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи експериментального навчального закладу всеукра-

їнського рівня – гімназії № 34 “Либідь” м. Києва” [електронний ресурс] – Режим доступу до наказу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/4631.

2. Молодь за здоровий спосіб життя: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 року) / Міністерство України у справах сім’ї, молоді та спорту, Державний інститут розвитку сім’ї та молоді; [ред. кол.: Н.Ф. Романова (голова) та ін.]. – К.: ТОВ “Основа”, 2010. – 156 с.
3. Омельченко С.О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків: монографія / Світлана Олександрівна Омельченко. – Луганськ: Альма-матер, 2007. – 352 с.
4. Організація та розбудова ГАШ як осередку розвитку громади / [Єльнікова Г., Даниленко Л., Сорочан Т., Клокар Н., Софій Н., Ворон М.]; за заг. ред. Г. Єльнікової. – К.: СПД-ФО Парашин К.С., 2007. – 172 с.
5. Полька Н. Про стан здоров’я сучасних школярів [електронний ресурс] / Надія Полька – режим доступу до матеріалу: h
6. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А.Й. Капської. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.

